

Gerda van Wageningen

De vlasfabriek

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

1

‘Je bent veel te kieskeurig,’ bromde Bart Los, terwijl hij zijn zuster Sofie onderzoekend aankeek.

Hun adem blies nevelige wolkjes in de koude lucht. Even rilde Sofie, dan stond ze op van de houten bank waarop ze had gezeten om haar schaatsen onder te binden. Toen lachte ze.

‘Dat vind ik helemaal niet! Ik trouw alleen niet met de eerste de beste kerel die mij een aanzoek doet!’

Snel schaatste ze van Bart weg.

Hij keek haar hoofdschuddend na, voor hij verderging met het vast strikken van de linten aan zijn schaatsen.

Sofie genoot, ze schaatste zich wel warm!

Even later ving een paar armen haar op en sloot ze zich aan bij een sliert jonge mensen, die met elkaar sierlijke krullen draaiden op het ijs. Schoonrijden, dat vond ze veel leuker dan het hardrijden om wie de snelste was. Bart deed wel mee aan de wedstrijden hardrijden. Zij niet. Bart hield ervan om uitgedaagd te worden, om de eerste te zijn, al gaf hij zijn prijs als bijvoorbeeld een zak aardappelen of erwten altijd aan iemand uit een arm gezin, die iets dergelijks goed gebruiken

kon. Zelf hadden ze immers aardappelen en erwten genoeg op hoeve Sofie. En Bart wilde natuurlijk graag een goede indruk maken op Fientje de Geus, op wie hij al een hele tijd in stilte verliefd was! Ze grinnikte in zichzelf.

Het was druk op de kreek midden in het centrum van hun woonplaats 's-Gravendeel, gelegen in de Hoeksche Waard. Deze januarimaand van het jaar 1922 telde nu al een flink aantal vorstdagen en daar hield Sofie meer van dan van regen en wind, van sombere luchten en modderige wegen, die haar noodzaakten om meer binnen te zitten dan haar lief was.

Drie weken geleden, op de zevende januari, was Sofie tweeëntwintig jaar geworden. Moe had een beetje zorgelijk gekeken toen ze alweer een vrijer onverrichter zake weg had gestuurd. Het was zo zachtjesaan immers tijd dat er getrouwd moest gaan worden? Dat wist iedereen. En Sofie Los stond inmiddels bekend als uiterst kieskeurig, dat wist ze zelf heel goed. Al vier jongemannen hadden vergeefs om haar hand gevraagd. Maar geen van allen had ze willen hebben. Haar hart werd blijkbaar niet zo snel geraakt, en trouwen zonder liefde? Dat wilde ze niet, al vond haar moeder ondertussen best dat het enige alterna-

tief: ongetrouwd overschieten, een oude vrijster worden en het huishouden doen voor haar broer Bart tot die zelf getrouwd zou zijn, toch ook niet de zonnige toekomst was waar Sofie als jong meisje van gedroomd had.

Maar kon zij het helpen dat haar hart nog door niemand echt was geraakt? Moest ze dan trouwen puur uit verstandelijke overwegingen? Daar had ze best over nagedacht, toen nog maar kortgeleden Chiel Reedijk op een zaterdagavond op de boerderij was verschenen, zoals jongemannen dat hier in de streek gewoonlijk deden als ze interesse hadden in een meisje. Chiel kwam uit een familie van grote vlasboeren, die goed bekendstonden in hun dorp. Zijn vader was de eigenaar van een van de vele vlasfabrieken die de afgelopen jaren op het eiland waren ontstaan. De gloednieuwe fabriek van de familie stond net buiten hun dorp, en zijn vader Abraham Reedijk behoorde zelfs tot de notabelen van het dorp. Hij zat bovendien al jaren in de kerkenraad. Chiel was zijn enige zoon. Hij had alleen nog een zuster die anderhalf jaar ouder was dan hijzelf, en hij zou dus in de nabije toekomst, zodra hij tenminste trouwde, het bedrijf van zijn vader overnemen. Het zou zonder meer een goed huwelijk zijn dat

ze kon sluiten. Een tikje boven haar stand zelfs, want al was hoeve Sofie een grote vlasboerderij, ze waren lang niet zo welgesteld als de familie Reedijk dat was.

Sofie was het zich bewust dat het een eer was dat Chiel langsgekomen was op hoeve Sofie. Maar toch, toen hij op de derde van die avonden waarin ze zich zijn belangstelling min of meer had laten aanleunen, tamelijk stuntelend een aanzoek deed, voelde ze zich daar helemaal niet warm bij worden vanbinnen. Dus had ze, verlegen en een beetje onzeker, uiteindelijk toch 'nee' gezegd. Dit overigens tot verdriet van haar moeder, die het zo langzamerhand wel leuk zou vinden om zich eindelijk eens op een kleinkind te mogen gaan verheugen. Ook haar broer Bart was een beetje teleurgesteld geweest, want hij had Chiel beslist graag als zwager willen hebben.

Maar nee, Chiel was aardig, echt wel, maar in haar hart vond Sofie hem ook een beetje een... tja, wat eigenlijk? Men beweerde zelfs dat hij nogal dom was, want hij had immers moeite met lezen? Er waren mensen die hem daarom achter zijn rug uitlachten. Maar anderen beweerden dat hij juist erg slim was. Hij dronk niet, dat pleitte natuurlijk voor hem. Hij rook niet onfris zo-

als Pieter Hokke, die ook al vergeefs naar haar hand gedongen had, maar toch. Ze voelde verder niets voor hem en een huwelijk uit verstandelijke overwegingen wilde ze niet sluiten. Daar was ze heel zeker van!

Haar ouders hadden destijds immers een dergelijk verstandshuwelijk gehad, en dat was een drama geweest. Hoewel Sofie nog jong was toen haar vader door een noodlottig ongeval plotse-ling was overleden, herinnerde ze zich de jaren daarvoor helaas nog maar al te goed. Al was haar moeder nu honderd keer gelukkiger hertrouwd met haar stiefvader Gijsbert van Damme, die Bart en Sofie in de loop van de afgelopen jaren bijna als vanzelf ‘vader’ waren gaan noemen, en woonde moe met haar tweede man in een mooi huis hier aan de kreek midden in het dorp. Ook dat was voor Sofie het bewijs dat je als vrouw van een man moest houden om gelukkig met hem te kunnen worden voor de rest van haar leven. En voor minder deed ze het niet! Wat iedereen ook over haar zei of van haar dacht, daar zou ze zich helemaal niets van aantrekken.

‘Opletten,’ bromde de jongeman vlak naast haar, toen haar schaats bleef haken achter een opgevroren ijsschots en ze bijna was gevallen.

Een sterke arm hield haar echter stevig overeind. Ze kende de jongeman niet van naam, alleen vaag van gezicht uit de kerk.

Sofie bloosde verlegen. ‘Ik viel bijna,’ hakkelde ze geschrokken.

‘Je bent met je hoofd heel ergens anders,’ vond hij schouderophalend. ‘Ben ik soms niet goed genoeg om mee te schaatsen, Sofie Los? Denk je alleen maar aan deftige kerels als Chiel Reedijk of Joris Visser?’

‘Bemoei je er niet mee,’ bitste ze en even wilde ze hem gewoon loslaten om op eigen houtje verder over het ijs te zwieren, maar ze schaatsten nu al met z’n achten naast elkaar, om en om jongemannen en meisjes, en ze vlogen bijna over het ijs, zo snel ging het. Stiekem genoot ze van dat gevoel. Op het ijs vielen rangen en standen voor heel even weg, zoals dat soms ook gebeurde op een kermis of als er in de zomer gezwommen werd.

‘Ik bemoei me er zeker niet mee,’ grinnikte de jongeman naast haar onbekommerd en hij negeerde de botte toon in haar stem, zodat ze hem ineens een stuk oplettender aankeek.

‘Hoe heet je eigenlijk?’

‘Hessel Baars.’

‘Ik heb je weleens gezien, maar ik ken je verder niet. Noch mijn broer, noch ik heb met je op school gezeten.’

‘Dat zal best,’ schamperde hij. ‘Deftige lui zoals jouw familie hebben niet veel op met een eenvoudige vlasarbeider, die alle dagen moet zwoegen in de fabriek. Al zijn er nu zwingelmolens, het blijft lelijk en stoffig werk. Vele wintermaanden lang zit ik in de schuur van Reedijk opgesloten, en die betaalt zeker geen riant loon aan eenvoudige mensen zoals ik dat ben.’

‘Werk jij voor Abraham Reedijk?’

‘Zeker wel.’

Ze keek hem nu wat oplettender aan. Zijn broek was rafelig. Zijn jas was feitelijk tot op de draad toe versleten. Onder zijn pet waren wat blonde krulharen te zien. Of zijn handen zacht waren, zoals dat bij de meeste vlaswerkers het geval was, wist ze niet, want hij droeg dikke, gebreide wanten, wel waren die hier en daar gestopt en dus zeker evenmin nieuw. Maar schaatsen kon hij, dat wel!

Ze keek weer niet goed uit nu ze zo op hem lette en kwam opnieuw bijna ten val, maar zijn sterke arm hield haar ook dit keer overeind en dat leek hem niet de minste moeite te kosten.

Hessel grinnikte onbekommerd. ‘Het is zaterdagmiddag, dus hoeven we niet te werken. Ik heb net mijn loonzakje gekregen en mijn moeder was er blij mee, want ze heeft deze week de kolen en de turf op laten schrijven omdat het geld op was. Nu kan ze de rekening gaan betalen. We houden namelijk niet van schulden, maar soms kan het niet anders, of een mens moet honger en kou lijden. Maar vandaag ligt er ijs! Dat maakt alles goed.’ Hij lachte breed, zijn bruine ogen keken haar een tikje brutaal aan en ineens kreeg ze daar een raar gevoel van, diep vanbinnen.

‘Hé Hessel,’ riep een meisje naar hem.

Hij lachte meteen breed terug. ‘Zo Mientje, ook aan het schaatsen?’

Ze kwam naar hen toe rijden. ‘Je weet het, zodra er ijs is, kun je mij erop vinden, Hessel. Maak eens een plaatsje voor me vrij,’ zei ze tegen Sofie, die ineens schrok en de hand van Hessel losliet alsof ze zich eraan had gebrand.

Even later zat Sofie op de kreekkant en keek ze naar de sliert schaatsers, die nu uit elkaar viel. Ze zag Hessel zomaar een arm om het middel van de onbekende Mientje slaan en met hun handen in elkaar schaatsten die twee samen verder, de ene mooie boog na de andere draaiend.

Schoonrijden was prachtig om te zien, dacht Sofie. En gek genoeg vond ze het helemaal niet leuk toen de lach van Hessel over het ijs schalde en hij niet één keer meer haar kant op keek.

Sofie rechtte haar rug. Ze leek wel gek! Wie was hij nu helemaal? Een doodgewone arbeider, hij werkte in een vlasfabriek. Het was absurd om toe te gaan zitten kijken hoe hij zich amuseerde met een ander meisje!

Ineens stond Chiel Reedijk voor haar neus.

‘Nu je toch naar de andere schaatsers zit te kijken, wil je misschien heel even met mij schaatsen?’ vroeg hij een tikje onzeker.

Omdat ze het opnieuw koud begon te krijgen, knikte ze en ze pakte zijn hand toen hij haar die toestak om haar overeind te helpen. Inderdaad, ze kon veel beter met Chiel schaatsen dan aan de kant blijven kijken naar dat andere stel, al schaatsten die honderd keer de sterren van de hemel.

Hij was veel minder bekwaam op de schaats dan Hessel Baars, maar zij ook. Toch draaiden ze halve cirkels, stapten steeds over op de andere schaats, zodat ze dan weer de andere kant op draaiden. Al snel kwam Bart aan haar andere kant rijden en keek ze nog slechts even vanuit